

Scriptie (3): methodisch keurslijf?

Mr. L.J.A. Pieterse*

In het land waar de roman *Corpus delicti* van de Duitse juriste Juli Zeh zich afspeelt, heerst de Methode: een bepaald gedachtegoed over een (gezonde) wijze van leven dat tot in de uiterste consequentie wordt en ook moet worden gevolgd ('Onfeilbaarheid is een van de basisregels van de Methode'¹). Ook in het wetenschappelijke leven spelen methoden (en technieken) een belangrijke rol, en het belang en de aandacht ervoor lijken steeds verder toe te nemen. Wie zich voor de schone taak gesteld ziet een scriptie op papier te zetten, zal zich na het 'wat' en 'waarom' van de probleemstelling moeten buigen over de vraag 'hoe', met behulp van welke methoden de klus, die het onderzoek nu eenmaal is, zal worden geklaard. Er zijn evenwel juristen die daarbij zo hun vraagtekens plaatsen. Zo zijn er juristen die menen dat rechtswetenschap 'dichter bij de kunst' staat en dat een 'methodisch keurslijf'² de scheppende jurist belemmert in zijn creatieve arbeid. Een opvatting die mij aanspreekt. De rechtswetenschap is voor een deel een intuïtief proces te noemen.³ En ook ogenschijnlijk ongeorganiseerd speurwerk kan leiden tot mooie vondsten,⁴ maar elk artikel, zo moet worden toegegeven, 'zelfs een artikel in de Libelle, knapt ervan op als de schrijver zich van tijd tot tijd eens afvraagt wat hij aan het doen is'.⁵

Op de vraag wat hij aan het doen is en hoe hij te werk gaat, zal lang niet iedere auteur een adequaat antwoord kunnen geven. Een onderzoeker, en een student die een scriptie schrijft is dat stellig, doet er goed aan om na te denken over de methodologische keuzes die hij maakt. Dat klinkt wellicht ingewikkeld, maar een methode is in wezen niet meer dan een manier om een bepaald doel te bereiken. Het doel zal doorgaans zijn om een zo goed mogelijk antwoord te vinden op de vraag die is gesteld. Om dat te bewerkstelligen hanteren de meeste juristen een dogmatische werkwijze: zij trachten een zodanige interpretatie te geven van bepaalde verschijnselen, dat deze verschijnselen kunnen worden ingepast in een systeem dat bestaat uit begrip-

pen en beginselen.⁶ De onderzoeker die deze (klassieke) methode volgt, bedient zich van vormen van tekstanalyse en -interpretatie die worden aangereikt door de leer van de rechtsvinding. Ook methoden van rechtsvinding zijn wetenschappelijke methoden, zeker voor wie de opvatting volgt dat de activiteit van de rechtsgeleerde niet wezenlijk verschilt van die van de rechter.⁷

Buiten het domein van de rechtswetenschap wordt veel (meer) belang gehecht aan de te volgen onderzoeksmethode. De gedachte is dat een bepaalde – weldoordachte – werkwijze dwingend moet worden gevolgd, wil het resultaat van het onderzoek betrouwbaar zijn. In het recht, een normenwetenschap, leidt het gebruik van een methode niet noodzakelijkerwijs tot een betrouwbaar (of het 'juiste') antwoord. Over de opvatting wat het beste recht is, wat het rechtskarakter van een bepaald fenomeen is, zoals de vaststellingsovereenkomst, of hoe een open norm bevattende wettelijke bepaling moet worden uitgelegd, is immers vrijwel altijd discussie mogelijk. Een argument weegt voor de één (om hem moverende redenen) zwaarder dan voor de ander. Die argumentatieve praktijk vindt evenwel niet geheel ongeleid plaats, maar binnen bepaalde kaders. Het (geldend) recht wordt meestal getoetst aan de hand van maatstaven of criteria. Uit onderzoek blijkt dat juristen die route graag volgen en daarbij deze referentiepunten gebruiken. Wie bijvoorbeeld de wenselijkheid van een vermogensaftrek in de vennootschapsbelasting wil beoordelen, zal dat kunnen doen aan de hand van de in het recht besloten liggende beginselen, uitgangspunten of centrale waarden. Een andere – daarnaast uit te voeren – toets is of de(ze) rechtsfiguur in het bestaande rechtssysteem is in te passen (de zogeheten inpassingstoets die nogal populair is onder juristen); daarbij kunnen ook ervaringen die in andere landen zijn opgedaan worden betrokken.⁸ Wie een dergelijk toetsingskader hanteert, volgt een werkwijze die zowel een methode als een onderzoeksstrategie mag worden genoemd. De ervaring leert dat zoiets een creatief proces beslist niet in de weg behoeft te staan, integendeel.

* Verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Deze bijdrage is op persoonlijke titel geschreven.

1 Juli Zeh, *Corpus delicti. Een proces* (roman), Anthos, Amsterdam 2009, p. 33.
2 H.C.F. Schoordijk, 'Het recht moeten wij niet denken als een systeem vooraleer wij er systeem in hebben gebracht', *NJB* 2008, 1387, afl. 28, p. 1720-1723.
3 J.B.M. Vranken, *Algemeen deel***. Een vervolg*, Kluwer, Deventer 2005, p. 118.
4 Zie daarover: L. Mok, 'De telooegang van het burgerlijk recht als wetenschap; oorzaak en gevolg', *RM Themis* 2004/6, p. 296.
5 Pauline Westerman, 'Doelregulering in de rechtswetenschap', *NJB* 2011, 1394, afl. 24, p. 1448.

6 G.C.J.J. van den Bergh, *Geleerd recht. Een geschiedenis van de Europese rechtswetenschap in vogelvlucht*, Kluwer, Deventer 2007, p. 156.

7 J.M. Smits, *Omstreden rechtswetenschap. Over aard, methode en organisatie van de juridische discipline*, Boom Juridische uitgever, Den Haag 2009, p. 155.

8 Zie bijvoorbeeld de afstudeerscriptie van R. Gielen, *Vermogensaftrek/-bijtelling: een begaanbare weg? Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de door de Studiecommissie Belastingstelsel voorgestelde vermogensaftrek/-bijtelling*, Vrije Universiteit, Amsterdam 2011.